

Andorra

Eines d'un temps passat

ALBERT ROSSA NAUDI

anem

Andorra. Eines d'un temps passat

Albert Rossa Naudi

Andorra
Eines d'un temps passat

anem
EDITORS

anem *Calaix de sastre* 1

Andorra. Eines d'un temps passat

© Albert Rossa Naudi

De la present edició:

© Anem Editors, octubre de 2019

Disseny i maquetació a cura de: Oliver Vergés Pons

www.anemeditors.com · contacte@anemeditors.com · [@anemeditors](https://twitter.com/anemeditors)

© de les fotografies: els seus autors o propietaris legals

DL AND.467-2019

ISBN 978-99920-65-26-6 (Anem Editors)

ISBN 978-84-120042-7-4 (Anem Editors, SL)

Imprès a Impremta Envalira (Andorra la Vella)

Aquesta edició ha comptat amb el suport del Ministeri de Cultura, Joventut i Esports del Govern d'Andorra

Tots els drets reservats. Sense l'autorització escrita dels titulars del copyright, queden prohibides les reproduccions totals o parcials d'aquesta obra a través de qualsevol procediment.

Presentació

Les valls pirinenques, i particularment Andorra, eren considerades des de l'exterior unes contrades misterioses, els habitants de les quals tenien una vida solitària, dura i salvatge.

A principis del segle xx, i sobretot abans de la construcció de FHASA i de les infraestructures associades, era molt difícil d'accedir a Andorra pel costat espanyol i més encara pel costat francès. Això explica per què Andorra visqué durant molts anys, i segles, tancada a l'exterior.

Les muntanyes estaven cobertes de boscos d'avet o de gespa, i el color verd fosc les envoltava pertot arreu. Les construccions eren molt escasses i quasi es confonien amb el paisatge. Això feia que els pocs turistes que venien quedessin impressionats per la gran bellesa de la naturalesa.

Els visitants sentien la impressió de la profunda soledat que regnava aleshores sobre aquestes valls. Només els ramats d'ovelles i vaques a l'horitzó, tan immòbils que de vegades semblaven pedres blanques o marrons, o d'altres animats amb un moviment molt poc perceptible, eren senyals de vida en aquest sòl desèrtic. Aquest sentiment

de soledat impregnava tot el país perquè l'home era escàs en aquestes valls: la població d'Andorra no superava aleshores els cinc mil habitants.

En aquells anys, el poble andorrà el formaven principalment pagesos, ramaders i pastors. L'agricultura i la ramaderia eren els seus dos grans recursos. Com que el país havia de ser autosuficient, els habitants van haver de treballar dur i de manera intel·ligent per viure del producte de la terra. Amb molta energia, els muntanyencs, envoltats per aquestes estretes valls, varen saber subjugar el sòl. Així van construir jardins fèrtils no només a la plana, sinó també a les muntanyes, a gran altitud. Aquests jardins, les feixes es regaven gràcies a uns canals, anomenats recs, el cost dels quals compartien diversos agricultors.

I a més d'explotar les terres del fons de les valls, els pagesos havien desenvolupat pastures a les altes muntanyes, als circs glacials on recollien l'herba als prats bogats per les ovelles.

Per efectuar tot això, els pagesos treballaven molta estona cada dia i no comptaven les hores.

Per tot això, és necessari retre homenatge a aquestes persones treballadores que, a principis

del segle xx, afrontaven les dificultats de la vida amb un coratge tan gran.

Cada dia utilitzaven eines adaptades als treballs ben diversos d'aleshores. Moltes d'aquestes eines són desconegudes avui dia per una bona part de la població. Fa pocs mesos, unes persones seguien un vell camí. Quan una d'elles va dir: «Per aquest camí s'hi podia passar amb vaques, matxos, argadells i àrguins», una altra li va preguntar: «Quins animals són els argadells i els àrguins?»

Descriure i recordar aquestes eines és un homenatge als nostres avantpassats.

ALBERT ROSSA NAUDI

Eines d'un temps passat

Vista general de les Bons (Encamp) cap als anys trenta del s. XX. Foto: V. Builles (ANA, FBUI, reg. 63)

Dallaires dallant. Foto: Autor desconegut (Casa Muixó d'Ansalonga, ACMU, 53)

Un dia que regirava ***l'herba d'un prat*** va passar una família de turistes francesos. Es van parar tots al meu davant. No van dir-me res. Era evident que per a ells jo era un espectacle poc freqüent a la ciutat on vivien. Notava que la meua sola presència en aquell prat satisfesia la seva curiositat. Llavors la senyora, parlant de mi, va dir a l'infant que l'acompanyava:

—Mira aquest nen com treballa.

Quan es dallava un prat, l'herba tallada queia i s'acumulava en rems. El dallaire, quasi sempre dretà, treballava doblegat, efectuant un moviment lateral de dreta a esquerra amb els dos braços i procurant mantenir la part metàl·lica de la dalla com més horitzontal millor. Utilitzar correctament la dalla era molt difícil, gairebé un art. No es permetia ni arrancar l'engleva ni deixar rinxo. El rinxo era una banda d'herba sense tallar.

El mateix moviment que tallava l'herba, la portava a l'esquerra del dallaire que podia avançar d'un pas més endavant. L'herba formava un munt d'uns cinquanta centímetres d'amplada tot al llarg del prat. Se'n deia un rem.

Un cop tallada l'herba, s'esperava que s'assequés. La *forca de fusta* servia per tombar-la un cop es considerava que ja era seca, evitant clavar les puntes a l'engleva, cosa que podia passar amb més facilitat si s'utilitzava una forca de ferro. Quan l'herba era abundant, s'havia de tornar a regirar una vegada i una altra per tal d'eliminar-ne completament l'aigua.

Aquest treball, el feien generalment les dones perquè no necessitava una força física gaire important. Algunes dones n'eren expertes i anaven molt de pressa, tot i fer una feina acurada.

Se les anomenava, de manera afectuosa, *màquines de regirar*.

El mànec d'una forca sol ser bastant llarg i les branques quasi paral·leles i punxegudes. La fusta utilitzada per fabricar una forca de fusta és generalment el besurt o la freixera.

Forca de fusta. Foto: Oliver Rossa Tusell

Besurt. Foto: Oliver Rossa Tusell

De *besurts*, se'n poden veure molts a les muntanyes andorranes. Les seves branques, ben sovint, es ramifiquen partint d'un mateix punt. Aquesta particularitat permet fabricar forques d'una sola peça sense haver d'afegir-hi cap altre element. Mànec i branques formen part del mateix tros de fusta.

També es pot utilitzar la fusta de freixera i d'uns altres arbres, sempre que no siguin resinosos. No es talla l'arbre a partir del qual es vol fabricar l'eina; només se'n retira la branca que es necessita.

Els nostres avantpassats ja pensaven a preservar la natura i sabien conservar la matèria primera per a utilitzacions futures.

Una *dalla* consisteix en una fulla d'acer arquejada, llarga d'uns vuitanta centímetres, ampla d'un costat i punxeguda de l'altre. La vora que talla és fina, mentre que l'altra és gruixuda i resistent. S'hi adhereix un mànec, anomenat *asta*, d'una llargada d'un metre i mig aproximadament, amb dos agafadors, l'un a mitja alçada i l'altre a l'extrem.

Si els prats situats al tomb dels dos mil metres d'altitud es dallaven durant els mesos de juliol i agost, els que es trobaven en llocs més baixos ja es podien començar a dallar al juny. Això feia que molts homes anessin a dallar en pobles diferents del seu, llogant-se com a empleats per a unes altres cases.

No existeixen gaires fotografies de dallaires, sobretot a Andorra.

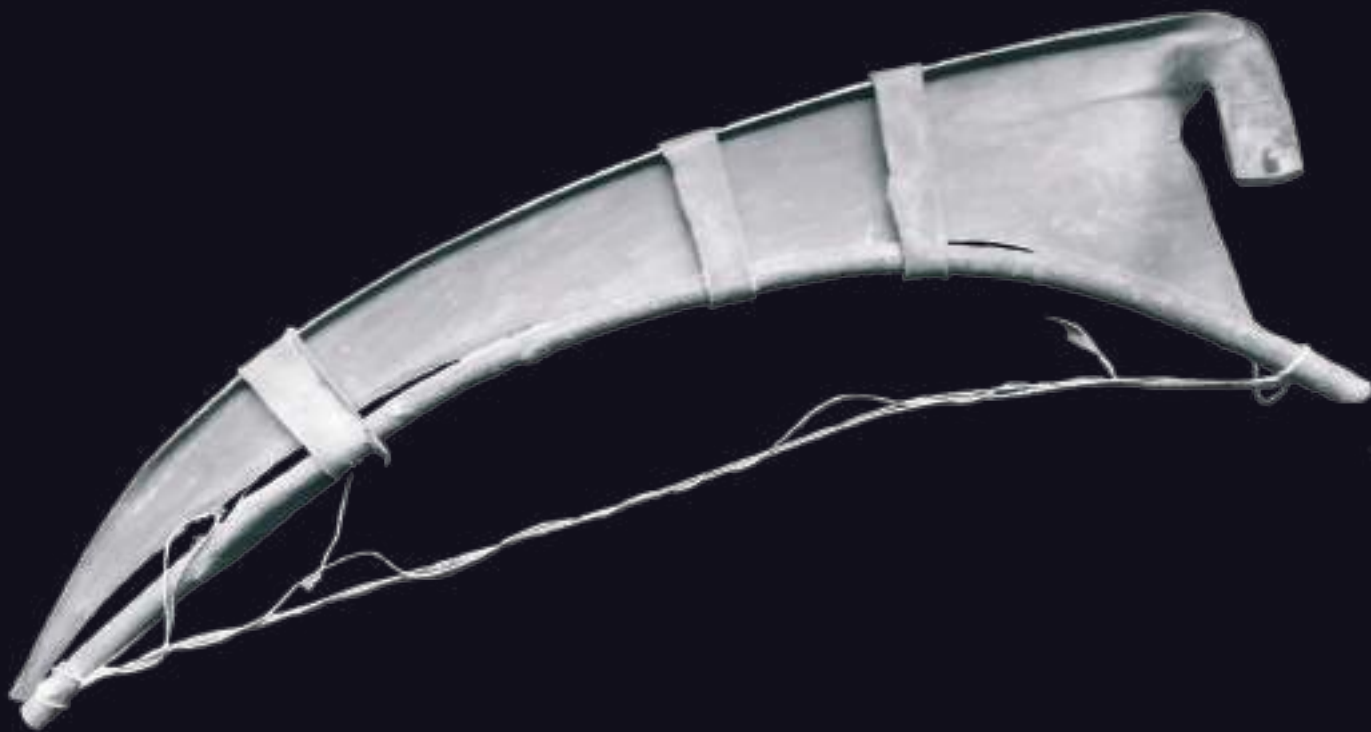
Si una part d'un prat era dallada per un mal dallaire, alguns deien:

–Això no és ni dallat, ni per dallar!

Alguns joves de Canillo se n'anaven a peu cap a França per mirar de guanyar alguns diners que no venien mai malament.

Dalla. Foto: Oliver Rossa Tusell

Protecció de dalla. Foto: Oliver Rossa Tusell

Una **protecció de dalla** es fabricava amb una branca d'arbre de fulla caduca –una freixera o un salze– a la qual es donava una forma encorbada per fer-la coincidir amb el tall de la dalla. Es podia unir a la dalla mitjançant corretges de couro. Una corda lligada als dos extrems permetia carregar l'eina a l'esquena i portar-la de manera segura.

Durant les primeres dècades del segle xx quan, a peu, els homes anaven a dallar a França, necessitaven portar les eines i el menjar. Era dur i difícil i, a més, podia resultar perillós.

Seguint el riu de Manegó, anaven a Tarascó passant pel port d'Incles; també a Axles-Thermes i a Mérens-les-Vals. Solien tornar-ne passant pel port Dret després de seguir el riu de Sant Josep i franquejar per la Portella.

Molt a prop de la barraca del Vaquer es troba un punt difícil de creuar. En aquest indret un home –li'n deien el Cabrer– solia esperar els treballadors que venien de França portant els diners que havien guanyat i, en més d'una ocasió, havia aprofitat la dificultat del camí per atacar-los i robar-los. Per això el passatge rebia el nom de roc del Cabrer.

Des dels seus orígens, la humanitat ha emprat *eines* per fer més fàcils les tasques del seu dia a dia. Amb els avenços tecnològics, les eines també han evolucionat i la pagesia actual realitza la majoria de tasques amb un instrumental molt diferent del de fa tan sols mig segle. Els ràpids avenços i transformacions han fet que moltes eines pròpies de les tasques agrícoles d'Andorra durant segles hagin caigut en desús i que el seu nom, funció i forma d'utilització estiguin en risc de perdre's. És amb la intenció de descriure, de conservar-ne el record i la memòria i de fer un homenatge als nostres avantpassats que neix aquest recull d'eines d'un temps passat d'Andorra, en què l'autor, a través de les seves vivències personals, rememora una època que no pot caure en l'oblit.

anem
EDITORS *calaix de sastre*

